

Instytucja sędziego pokoju w Kanadzie na tle porównawczym.

Spis treści

Instytucja sędziego pokoju w Kanadzie na tle porównawczym	1
Sędzia Pokoju. Potrzeba badań.	1
Tezy pracy	2
Dobór materiałów źródłowych	2
Metoda badań	3
Znaczenie teoretyczne i praktyczne pracy	5
Sędzia pokoju w Polsce	8

Sędzia Pokoju. Potrzeba badań.

O sędziach pokoju w Kanadzie dowiedziałem się po raz pierwszy na pierwszym roku studiów prawa. Profesor Michał Sczaniecki podczas wykładu z Historii powszechnej państwa i prawa w 1975 roku powiedział, że w Kanadzie orzekają sędziowie niebędący prawnikami, co dla mnie – osoby zdobywającej dopiero wiedzę prawniczą - zabrzmiało jak nieomal herezja. Profesor Sczaniecki opisał instytucję sędziego pokoju, *magistrate*, działającego na podstawie *The Magistrates Act, R.S.O. 1960* w kanadyjskiej prowincji Ontario. Nie ukrywam, że było to dla mnie sporym zaskoczeniem, że można dopuścić do orzekania w sądzie osoby bez wykształcenia prawniczego. Oczywiście, działały wówczas w Polsce Kolegia do spraw wykroczeń, częściowo powiązane ze strukturami sądownictwa powszechnego, ale nie były one traktowane jak prawdziwe sądy. Los sprawił, że sam zostałem takim sędzią.

Jednak znacznie ważniejszym powodem, dla którego zainteresowała mnie ta forma realizacji wymiaru sprawiedliwości, był fakt, że istnieje potrzeba odciążenia sądów profesjonalnych od rozpatrywania spraw drobniejszego kalibru, jednocześnie zapewniając obywatelom dostęp do wymiaru sprawiedliwości i prawo do niezawisłego sądu. W wielu państwach problem ten rozwiązano tworząc sądy pokoju. Właśnie to spowodowało, że postanowiłem przyjrzeć się organizacji sądów pokoju w Kanadzie i porównać je do sądów funkcjonujących w innych krajach. Zlikwidowanie Kolegiów do

spraw wykroczeń, które wprawdzie odciążały sądy rozpoznając sprawy o wykroczenia, ale co do których były wysuwane poważne zastrzeżenia i wątpliwości, czy były elementem prawnym demokratycznego społeczeństwa, nasunęło mi myśl, że i w Polsce będzie konieczność odciążenia sądów powszechnych od orzekania w drobnych sprawach

Tezy pracy

Celem pracy było wykazanie, że sędziowie pokoju w Kanadzie są niezawisłymi sędziami, tak jak sędziowie pozostałych szczebli wymiaru sprawiedliwości. Ponadto chodziło o zbadanie wymagań, jakim kandydaci na to stanowisko muszą sprostać i udowodnienie, że te wymagania są zróżnicowane. Bardzo istotne było także wykazanie, że nawet w kraju o tak wysokim stopniu skolaryzacji i powszechnego dostępu do wyższego wykształcenia, jakim jest Kanada, w dalszym ciągu mogą funkcjonować sędziowie pokoju bez wykształcenia prawniczego, nawet jeżeli ma to uzasadnienie w historii urzędu sędziego pokoju. Urząd ten zawsze był traktowany jako pomoc dla sądów profesjonalnych, odciążając sądy funkcjonujące pod przewodnictwem sędziów z wykształceniem prawniczym od orzekania w drobniejszych sprawach i od wykonywania czynności procesowych przed rozprawą główną. W zależności od kraju, sędziowie pokoju pełnią również funkcje nadzoru nad czynnościami podejmowanymi w ramach śledztwa lub dochodzenia. Ważnym zadaniem było zbadanie, w jaki sposób kandydaci na sędziów pokoju są dobierani i powoływani na to stanowisko. Założeniem było wreszcie porównanie urzędu sędziego pokoju w różnych prowincjach i terytoriach Kanady z sędziami pokoju funkcjonującymi w innych krajach czy obszarach prawnych.

Dobór materiałów źródłowych

Podstawowymi materiałami źródłowymi w analizie problematyki związanej z funkcjonowaniem sędziów pokoju były przepisy poszczególnych jurysdykcji regulujące funkcje tego urzędu. Oczywiście, pierwszoplanowym zadaniem było zbadanie zakresu i sposobu działania sędziów pokoju w Kanadzie; dlatego w tym zakresie przeprowadziłem pogłębione badania empiryczne oraz zebrałem obszernie źródła legislacyjne i inne materiały określające lub regulujące urząd sędziego pokoju w poszczególnych prowincjach tego kraju. Tej problematyki dotyczyły też badania ankietowe. Wprawdzie nie uzyskałem odpowiedzi na pytania ankiety ze wszystkich prowincji i terytoriów Kanady, ale wydaje się, że uzyskane materiały dają możliwie pełny obraz odnośnie statusu,

pozycji i kompetencji tej kategorii sędziów. Natomiast zebranie materiałów źródłowych dotyczących analogicznej instytucji w pozostałych krajach objętych analizą miało na celu uzyskanie danych dla dokonania porównania w sferze prawnej i organizacyjnej z kanadyjskim urzędem sędziego pokoju.

Metoda badań

W toku zbierania materiałów analizą objąłem 100 jurysdykcji, w których występują sędziowie pokoju. Najbardziej powszechnie używanym tytułem dla tej funkcji sędziowskiej w języku angielskim to oczywiście „sędzia pokoju”, czyli *justice of the peace* lub *magistrate*; w związku z tym nazwy te były głównym wyznacznikiem dla określenia pola badawczego.

Postanowiłem jednak kierować się nie tylko nazwą urzędu sędziowskiego, ale też atrybutami, które według mnie tworzą urząd sędziego pokoju. Według przyjętych w słownikach prawniczego języka angielskiego definicji (takich jak *Black's Law Dictionary* lub *Webster Dictionary of the English Language*) takimi atrybutami są: rozpoznawanie drobnych spraw oraz brak uniwersalnego wymogu posiadania przez sędziów wykształcenia prawniczego lub adwokackiego. Pokusiłem się też o próbę stworzenia definicji kanadyjskiego sędziego pokoju. Należy przy tym podkreślić, że uwzględnienie w analizie danych charakteryzujących sędziów z innych niż kanadyjski systemów prawnych pozwoliło na wykazanie odrębności kanadyjskich sędziów pokoju. Wydaje się, że najważniejszą z nich jest sposób powoływania w Kanadzie sędziów pokoju, gdyż wszyscy sędziowie tej kategorii są powoływani w drodze nominacji. Za drugą można uznać czasowy zakres działania kanadyjskich sędziów pokoju - są oni powoływani na czas niegraniczony lub tylko na jedną kadencję bez możliwości ubiegania o nominację na kolejną kadencję.

Analiza zakresu i sposobu wykonywanych czynności, umiejscowienie urzędu w strukturze wymiaru sprawiedliwości, sposób powołania i zakres gwarancji niezawisłości sędziowskiej doprowadziła mnie do uznania, że sędziowie nazywani *clerk magistrates*, *magistrates judges*, *commissionares*, *county judges* lub *city judges* to od strony funkcjonalnej również są sędziowie pokoju. Dlatego również te kategorie sędziów były przedmiotem mojego zainteresowania i zostały opisane w mojej pracy.

Sędziowie pokoju w krajach hiszpańskojęzycznych nazywani są *juece de paz*, we Włoszech *Giudici di pace*, w Szwajcarii, w zależności od kantonu, oprócz analogicznej do stosowanej we Włoszech terminologii, będą to też *Friedenrichter* lub *justice de paix* a w

Kanadzie, w języku francuskim, który jest jednym z urzędowych języków Kanady, są to *juge de paix*.

Dla ułatwienia zrozumienia istoty działalności sędziów pokoju w Kanadzie omówiłem też, w znacznym uproszczeniu, ich kompetencje i uprawnienia. Rola sędziego w postępowaniu w sądach prawa zwyczajowego (*common law*), ogranicza się z reguły do wysłuchania dowodów i wniosków przedstawianych przez strony, jak również do kontroli przebiegu postępowania. Postępowanie karne często skutkuje wniesieniem aktu oskarżenia we wczesnej fazie postępowania przygotowawczego. Stąd konieczność przeprowadzania posiedzeń sądowych kontrolujących przebieg przygotowań do rozprawy głównej. Czynności te z reguły odbywają się w sądach pod przewodnictwem sędziego pokoju. Wtedy do zakresu działania sędziów pokoju wchodzi decydowanie o nakazach przeszukania i wydania dokumentów, udzielanie zezwolenia na założenie urządzeń kontrolujących połączenia telefoniczne bądź pozwalających na ustalenie położenia pojazdów mechanicznych, podobnie jak wydawanie decyzji o zastosowaniu środka zapobiegawczego, zobowiązania do przestrzegania porządku i dobrego sprawowania w stosunku do podejrzanych. Zatem również te instytucje prawa zostały opisane w mojej pracy.

Przyjąłem następującą metodykę badań: analizę materiału legislacyjnego i badania ankietowe. Ich przedmiotem był w szczególności sposób mianowania sędziów, zakres ich właściwości rzeczowej i miejscowej, gwarancje niezawisłości, w tym procedura ustalania wynagrodzeń, miejsce wykonywania czynności sędziowskich oraz droga odwołania z zajmowanego stanowiska. W odniesieniu do tych kwestii najwięcej materiału dostarczyły rozwiązania prawne przyjęte w różnych jurysdykcjach Kanady oraz innych uwzględnionych w badaniach krajów. Warto dodać, że w Ameryce Północnej, a dotyczy to zarówno Stanów Zjednoczonych Ameryki, jak i Kanady, przepisy prawa stanowego lub prowincjonalnego są ujęte w zbiorach właściwych dla danego obszaru prawnego. W takich przypadkach ustawy zawierają odwołania do miejsca ich obowiązywania, np. *Revised Statutes of Ontario R.S.O.*

Tam, gdzie było to konieczne, posługiwałem się także orzecznictwem sądów, gdyż jak wiadomo odgrywa ono dużą rolę w kształtowaniu prawa w państwach, w których porządek prawny jest oparty na zasadach prawa precedensowego i zwyczajowego. Starłem się także prowadzić w możliwie jak największym zakresie badanie ankietowe, opierając się poparciu udzielonym mi przez Urząd Głównego Sędziego oraz prośbie wystosowanej przez Uniwersytet Warszawski. Zakres badań był jednak ograniczony zgodami, jakie musiałem uzyskać od władz sądowych poszczególnych prowincji i terytoriów. W ten sposób otrzymałem odpowiedzi z czterech podstawowych jurysdykcji Kanady: Jukonu, Manitoby, Ontario i Quebec'u. Dzięki temu uzyskałem dane pozwalające na przedstawienie składu demograficznego sędziów pokoju oraz udziału w orzekaniu kobiet, przedstawicieli ludności rdzennej Kanady czy np. prawników z

dyplomami spoza Kanady. Uzyskałem zarazem statystyczny obraz dla tych obszarów Kanady, w których nie ma wymogu posiadania wykształcenia prawniczego dla objęcia stanowiska sędziego pokoju oraz pogląd na temat tego, w jakim stopniu stanowisko to jest obsadzone przez prawników. Oczywiście ze względu na obowiązujące regulacje prawne, w prowincji Quebec, Alberta, Nowa Szkocja czy Kolumbia Brytyjska sędziami pokoju są wyłącznie lub prawie wyłącznie prawnicy, z uwagi na ustawowy wymóg posiadania takiego wykształcenia. Jednak w innych prowincjach, takich jak Ontario, Manitoba, Saskatchewan, w których taki wymóg nie obowiązuje, również obserwuje się coraz większe zainteresowanie objęciem tego stanowiska przez osoby praktykujące zawody prawnicze.

Niezamierzonym początkowo efektem moich badań było podjęcie próby usystematyzowania modeli funkcji sędziego pokoju w różnych krajach. Ze względu na zakres rzeczowy wyodrębniłem dwie podstawowe funkcje sędziów pokoju w zależności od analizowanej jurysdykcji. Pierwsza z nich to końcowe, czyli merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy. Model ten nazwałem „angielskim”, gdyż wykształcił się w Anglii i jest przyjęty w znacznej większości krajów angielskojęzycznych. Na 92 obszary prawne, gdzie sędziowie pokoju działają w oparciu o model angielski, to społeczności angielskojęzyczne, 5 hiszpańskojęzycznych oraz terytorium państwa włoskiego. Z kolei model nazwany hiszpańskim charakteryzuje się tym, iż podstawowym celem postępowania prowadzonego przed sędzią pokoju jest przede wszystkim mediacja; model ten występuje w 6 krajach i wszystkie są hiszpańskojęzyczne. Wyodrębniłem wreszcie model mieszany, łączący funkcję orzeczniczą z funkcją mediacyjną; model taki występuje tylko w 2 krajach hiszpańskojęzycznych.

Znaczenie teoretyczne i praktyczne pracy

Założenie, jakie przyświecało mi przy podjęciu się badań nad instytucją sędziego pokoju oraz modelami funkcjonowania takich sędziów, oparte było na przeświadczeniu, że uzyskane wyniki okażą się nie tylko interesujące od strony teoretycznej, ale będą przydatne również od strony praktycznej. Starłem się w związku z tym znaleźć wyjaśnienia dla niektórych funkcji i zasad funkcjonowania instytucji sędziego pokoju w Kanadzie. Ciekawiło mnie, dlaczego to właśnie sędziowie pokoju mają w tym kraju tak rozwinięte uprawnienia w zakresie wybranych kompetencji, chociażby odnoszących się do realizacji obowiązku stawiennictwa oskarżonego czy świadka przed sądem bądź też do nakładania zobowiązania do przestrzegania porządku i dobrego sprawowania? A z drugiej strony, dlaczego w innych obszarach ich kompetencje są ograniczone; tutaj przykładem może być zakaz odczytywania deklaracji o uznaniu zgromadzenia za nielegalne. Wszystkie te pytania znalazły odpowiedź w historii tego urzędu. Urząd

sędziego (początkowo „rycerza”) pokoju powstał w 1195 roku w Anglii, ale dopiero w XIV nadano mu nazwę „sędziego pokoju”. Urząd ten początkowo łączył funkcje policyjne i sędziowskie, tracąc funkcje policyjne w znacznej większości obszarów prawnych w połowie XIX wieku, ale zachowując w niektórych jurysdykcjach prawo do aresztowania osoby podejrzanej (np. w Belize i Pakistanie). Proklamacja Królewska z dnia 7 października 1763 roku wprowadziła urząd sędziego pokoju w Kanadzie, będącej wówczas kolonią Wielkiej Brytanii. Wydawanie nakazu przestrzegania porządku i dobrego sprawowania to wprost spadek po pierwszej postaci sędziów pokoju z XII wiecznej Anglii - rycerzy pokoju, którzy oprócz doprowadzenia oskarżonego przed sąd mieli także zadanie utrzymywać porządek w swoich powiatach.

Oprócz aspektu historycznego instytucji sędziego pokoju, warto zauważyć, że państwa są lub będą zainteresowane tworzeniem szczebli wymiaru sprawiedliwości pozwalających na bardziej ekonomiczne, z punktu widzenia procesowego, rozpoznawanie spraw o mniejszym stopniu skomplikowania i mniejszej wadze społecznej. Sądami takim, chociaż jak się okazało działającymi pod różnymi nazwami, były i mogą być w przyszłości sądy pokoju (sędziowie pokoju). Warto zauważyć, że w kanadyjskiej prowincji Ontario sędziowie pokoju rozpoznają ponad 85% wszystkich spraw. Dlatego zebranie i zanalizowanie istniejących już rozwiązań prawnych i organizacyjnych, w oparciu, o które sędziowie pokoju już funkcjonują w innych krajach, w tym w szczególności w Kanadzie, może być pomocne w tworzeniu urzędu sędziego pokoju w innych jurysdykcjach, w których taki urząd nie istnieje. Tego rodzaju analiza może być przydatna także z polskiej perspektywy: całkiem realne wydaje mi się, jeśli urząd sędziego pokoju powstałby w Polsce, przekazanie do rozpoznania przez sędziów pokoju około 2/3 spraw, w których orzekają obecnie sądy rejonowe. Wniosek ten nasuwa się po analizie statystyki spraw rozpoznawanych przez sądy w Ontario (dostępne na stronie <https://ontariocourts.ca/ocj.statistic>). Sądy prowincjonalne (*Ontario Court of Justice*) rozpoznały w 2019 roku 240 736 spraw karnych. Sędziowie pokoju w tym samym czasie rozpoznali 99 661 spraw o zastosowanie środka zapobiegawczego i 1 357 374 spraw o wykroczenia a zatem sędziowie pokoju rozpoznali łącznie 1457 035 spraw co stanowiło 85.82% ogółu spraw rozpoznanych przez sąd prowincjonalny Ontario. Do sądów rejonowych w Polsce wpłynęło w 2018 roku 1 919 727 spraw karnych w tym 434 367 spraw o wykroczenia i 528 334 spraw w zakresie nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym i 354 758 w postępowaniu o wykroczenia. (Informator statystyczne Wymiaru Sprawiedliwości, <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-jednoroczne/rok-2018/>). Przekazanie spraw o wykroczenia i nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym sędziów pokoju uwolniłoby sędziów od orzekania w 1 317 459 sprawach, czyli zmniejszyłoby obciążenie sądów rejonowych o 68.27% spraw.

Badania opisane w mojej pracy pozwoliły też na sprawdzenie prawdziwości powszechnej opinii o jednej z funkcji sędziów pokoju. Z mojego własnego doświadczenia

wiem, że dla znacznej części Kanadyjczyków sędzia pokoju to ten, który udziela ślubów. Rzeczywiście, poza Saskatchewan, sędziowie pokoju mają takie uprawnienia.

Przedstawiane badania wykazały natomiast, że zakres czynności prawnych i procesowych sędziów pokoju może się bardzo różnić. W Ontario sędziowie pokoju nie tylko rozpoznają sprawy o wykroczenia i - w ograniczonym zakresie - drobne sprawy karne, ale mogą też orzekać o zgodności prawa z konstytucją, o naruszeniu praw zawartych w Karcie praw i wolności Kanady oraz o zastosowaniu traktatów zawartych z ludnością rdzenną. Z kolei w Nunavut mogą też orzekać w sprawach karnych w postępowaniu uproszczonym, ale mogą odroczyć sprawę tylko za zgodą stron. Badania czynności powierzonych sędziom pokoju doprowadziły mnie też do zaproponowania wyodrębnienia dwóch głównych modeli instytucji sędziego pokoju, angielskiego i hiszpańskiego, o czym była wcześniej mowa. Sądy pokoju działające w ramach modelu angielskiego są ukierunkowane na wydanie końcowego orzeczenia w sprawie, czyli mają funkcję przede wszystkim orzeczniczą. Natomiast sądy pokoju działające w ramach modelu hiszpańskiego mają przede wszystkim doprowadzić do porozumienia stron, a więc realizować głównie funkcję mediacyjną. Okazało się też, że Hiszpania i Salwador posiadają sądy pokoju, które w świetle obowiązujących w tych krajach przepisów, mogą realizować obie wskazane funkcje i trudno jest określić, która z nich jest dominującą. Z tego powodu taki model sądów pokoju określiłem jako mieszany.

Warto dodać, że w 9 stanach USA sędziowie pokoju nie wykonują żadnych czynności sądowych. Podobnie w Australii sędzia pokoju zwykle jest osobą niebędącą częścią systemu wymiaru sprawiedliwości, a wykonującą jedynie drobne czynności notarialne, jak np. poświadczanie i zaprzysięganie oświadczeń.

Innym powszechnym wyobrażeniem o sędziach pokoju jest to, że są to osoby bez formalnego wykształcenia prawniczego. Jednak przegląd ustawodawstwa w wielu krajach i obszarach prawnych, które objęte zostały badaniami, wskazuje, że teza ta nie zawsze jest prawdziwa. Są bowiem takie jurysdykcje, jak Quebec, Alberta czy Wyspa Księcia Edwarda, gdzie sędziowie pokoju muszą być prawnikami; to samo odnosi się do federalnych sędziów pokoju w USA bądź stanowych sędziów pokoju w Ohio czy Oregon, chociaż z drugiej strony w znacznej części objętych badaniami obszarów prawnych kandydat na to stanowisko prawnikiem być nie musi. Wymogu wykształcenia prawniczego jako warunku objęcia stanowiska sędziego pokoju nie ma przykładowo w Ontario, Manitobie, Nunavut, w stanie Georgia, a konstytucja stanu Utah wręcz zakazuje nawet wprowadzenia wymogu posiadania wykształcenia prawniczego jako warunku do ubiegania się o to stanowisko.

Innym stereotypem o sędziach pokoju jest pogląd, że sędziowie pokoju są wybierani w lokalnych wyborach. Przeprowadzone badania pokazały, że są oni wybierani w 25 stanach USA, natomiast w 20 stanach sędziowie pokoju uzyskują swoje stanowisko

w drodze nominacji. Również we wszystkich prowincjach i terytoriach kanadyjskich sędziowie pokoju są mianowani.

Rdzenna ludność Kanady jest bardzo ważnym składnikiem kanadyjskiej społeczności. W wielu obszarach Kanady obowiązują traktaty podpisane z przedstawicielami rdzennej ludności gwarantujące prawa do ziemi, połowu ryb czy polowania. Znaczna większość tych traktatów została zawarta w XVIII wieku, ale warto dodać, że po 1975 roku rząd Kanady zawarł 25 traktatów z przedstawicielami 97 społeczności ludności rdzennej, obejmującej około 89 000 osób. Prawa traktatowe zostały uwzględnione w Proklamacji Królewskiej z 7 października 1763 roku, zaś prawa ludności rdzennej są zapisane w artykule 35 Konstytucji Kanady z 1982 roku. W pracy o sędziach pokoju w Kanadzie nie mogłem więc pominąć sędziów pokoju pochodzących z rdzennej ludności Kanady. Ontario ma unikalną zasadę rezerwowania około 6 procent stanowisk sędziów pokoju właśnie dla kandydatów wywodzących się z ludności rdzennej. Na poziomie prawa federalnego (Ustawa o Indianach) w dalszym ciągu obowiązuje regulacja dotycząca mianowania sędziów pokoju i chociaż od dawna rząd federalny nie mianował sędziów o takim pochodzeniu, to jednak uznałem, że ta kategoria sędziów również powinna być opisana.

Sędzia pokoju w Polsce

W trakcie pisania pracy obserwowałem prowadzoną w mediach debatę na temat wprowadzenia sędziów pokoju do polskiego wymiaru sprawiedliwości. W zasadzie nie zauważyłem głosów sprzeciwiających się, co do zasady, takiej propozycji. Mając na uwadze fakt, że po likwidacji w 2001 roku kolegiów do spraw wykroczeń sądy, rejonowe zostały obarczone rozpoznaniem spraw podlegających właściwości rzeczowej kolegiów, łatwo dojść do wniosku, że powstała konieczność odciążenia sądów rejonowych od orzekania w drobnych sprawach. Pokusiłem się zatem o sprawdzenie, jak wprowadzenie sędziów pokoju do polskiego wymiaru sprawiedliwości mogłoby przyczynić się do zwiększenia sprawności sądów rejonowych. Przyjmując model sądów pokoju w Ontario jako najlepiej mi znany, zauważyłem, że gdyby sędziowie pokoju w Polsce mieli zbliżoną właściwość rzeczową do sędziów pokoju w tej prowincji, mogliby przejąć nieco ponad 68% spraw. Postanowiłem więc zbadać historię tego urzędu sędziowskiego w Polsce i przedstawić moje uwagi na temat ewentualnego powołania sędziów pokoju w Polsce. W miarę dostępu do materiałów źródłowych opisałem zarys funkcjonowania urzędów sędziego pokoju, jakie istniały od 1807 roku. W części historycznej tej analizy uwzględniłem też kolegia do spraw do wykroczeń, gdyż miały one dwie cechy wspólne z sędziami pokoju: pierwsza to fakt, że osoby w nich orzekające nie musiały mieć

wykształcenia prawniczego, druga zaś, że celem działania kolegów było odciążenie sądów powszechnych od drobniejszych spraw.

Pozwoliłem sobie na koniec na przedstawienie moich uwag co do ewentualnego wprowadzenia instytucji sędziów w Polsce. Moim zdaniem sędziowie pokoju powinni być tak wyposażeni w gwarancje niezawisłości i niezależności, jak sędziowie innych szczebli wymiaru sądownictwa powszechnego. Rozwiązania niedające takich gwarancji, moim zdaniem, będą skutkowały skargami do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strassburgu. Podobne skargi mogą też mieć miejsce, gdyby sędziowie powoływani byli w sposób pozwalający na podważanie ich niezależności. Świadczyć może o tym orzeczenie Sądu Rejonowego w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 24 maja 2021 roku (sygnatura akt I C 1326/19), w którym sąd nie uznał wyroku Trybunału Konstytucyjnego, powołując się na orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Xero Flor przeciwko Polsce (sygnatura akt 4907/18) kwestionującego prawidłowość umocowania członków składu Trybunału Konstytucyjnego. Rozważeniu powinny podlegać także inne kwestie, jak na przykład te, czy sędziowie pokoju w Polsce powinni być prawnikami, czy mają być wybierani w wyborach samorządowych bądź mianowani i jaki zakres kompetencji im powierzyć. Mając na uwadze zakres kompetencji tego rodzaju sędziów zaproponowałem, aby kandydat na sędziego pokoju miał obywatelstwo polskie, wykształcenie prawnicze, odznaczał się nieskazitelnym charakterem, zamieszkiwał w okręgu sądowym, w którym miałby orzekać. Moim zdaniem sędzia pokoju wybierany w wyborach samorządowych może jednak być postrzegany jako osoba związana czy też wprost zależna od partii lub organizacji wysuwającej jego kandydaturę. Wybory zakładają również kadencyjność, w związku z czym tak wybrany sędzia pod koniec swojej kadencji musiałby więc poświęcać część swojej aktywności na kampanię na rzecz ponownego wyboru. Strony postępowania mogłyby też celowo przeciągać postępowanie w nadziei, że sprawa będzie prowadzona przez inną osobę. Kadencyjność to również bardzo prawdopodobne zagrożenia dla niezależności sędziego pokoju, który musiałby uwzględniać oczekiwania organizacji popierających go w nadchodzących wyborach na ponowną kadencję.

Model przyjęty w Albercie, w którym sędzia pokoju sprawuje swój urząd przez jedną, wprawdzie 10-letnią, ale nieodnawialną kadencję, jest niekońca ekonomiczny, gdyż powoduje konieczność ustawicznego szkolenia nowych sędziów pokoju.

Od strony organizacyjnej usytuowanie sędziów pokoju w polskim wymiarze sprawiedliwości możliwe jest jako wprowadzenie dodatkowych wydziałów w istniejących sądach rejonowych lub jako oddzielnego szczebla wymiaru sprawiedliwości.

1. Artykuł 175 paragraf 1 Konstytucji stanowi: Wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.

Wydaje się więc, że utworzenie sądów pokoju jako sądów powszechnych nie wymagałoby zmian w Konstytucji.

Jednakże, utworzenie sądów pokoju jako odrębnego szczebla wymiaru sprawiedliwości wymagałoby zmian w ustawie o ustroju sądów powszechnych istniejącej ustawie Prawo o ustroju sądów powszechnych, która takich sądów nie przewiduje:

Art. 1. § 1. Sądami powszechnymi są sądy rejonowe, sądy okręgowe oraz sądy apelacyjne.

Prezentowana praca w żadnym wypadku nie jest kompletnym opisem, a tym bardziej pełną analizą, instytucji sędziego pokoju, gdyż to wymagałoby przeprowadzenia znacznie bardziej pogłębionych badań, uwzględniających jeszcze inne aspekty związane z działalnością sądów pokoju. Rozprawa ta jest natomiast efektem moich doświadczeń zawodowych i przemyśleń opartych na pracy najpierw jako sędziego w Polsce, a później jako sędziego pokoju w Kanadzie. Mam nadzieję, że będzie stanowiła zachętę do dalszych badań i analiz, a być może stanie się również przyczynkiem do stworzenia instytucji polskiego sędziego pokoju.